

Roemer van Oordt

Bestuurder Fariz Akkouch lichtte te bezoekers zelf in:

“Ze zijn natuurlijk heel erg geschrokken van de inhoud van de brief, maar vragen zich vooral ook af wat er mogelijk verder gaat gebeuren. Het zijn nogal heftige dreigementen. Het is voor ons daarom ook moeilijk te vatten dat de politie na de aangifte niet regelmatig patrouilleert bij onze moskee. Gewoon bijvoorbeeld tijdens het vrijdaggebed even laten zien dat er op onze veiligheid gelet wordt, dat ze het serieus nemen. We hebben de woordvoerder van de burgemeester gesproken. Die vindt het ook allemaal heel erg, maar verder horen we niets meer.”

Veilige moskee?

Brandstichting bij een moskee in aanbouw in Gouda, shockerende en grievende dreigbrieven in de brievenbus bij een groot aantal islamitische gebedshuizen verspreid over het hele land en doodsbedreigingen aan het adres van de bezoekers van moskee Omar Ibn Al Khattab in Almere. Begin april 2021 tekende zich een piek van discriminerende en gewelddadige voorvallen richting moskeeën in Nederland af. Hatecrime tegen gebedshuizen van moslims is in Nederland echter geen recent of incidenteel verschijnsel. In deze position paper ga ik kort op een aantal achtergronden in.

1) Omvang en aanleiding¹

Het eerste bekende voorval dateert uit augustus 1976, toen de ruiten van een Turkse moskee in Schiedam werden ingegooid en het gebedshuis vervolgens met een molotovcocktail in brand werd gestoken. Dit gebeurde onder toezicht van het publiek en een verslaggever van de krant Het Vrije Volk. Vaak zijn pieken in (gewelddadige) discriminatoire voorvallen bij moskeeën terug te leiden naar specifieke gebeurtenissen; denk aan **begin jaren '90** na het uitbreken van de Eerste Golfoorlog (1990-1991) en als gevolg van het Nationale Debat over Minderheden, dat was gestart naar aanleiding van een speech die toenmalig VVD-leider Bolkestein hield in Luzern. Zo waren in 1992 moskeeën in Vaassen, Utrecht, Sliedrecht, Huizen en meerdere moskeeën in Rotterdam doelwit geweest van vandalisme en bekladding met racistische leuzen, was er sprake van vernielingen bij moskeeën in Nijkerk, Arnhem en IJmuiden, van brandstichting in een toekomstige moskee in Nijmegen en van een bommelding bij een moskee in Maastricht.

Aan het **begin van deze eeuw** was er tot twee keer toe een forse toename van het aantal voorvallen gericht tegen moslims en moskeeën. Na 9/11 werden op verschillende plekken in het land mensen met een (vermeende) moslimachtergrond bedreigd en mishandeld. Er was in veel gemeenten sprake van bekladding, vernieling of brandstichting. In het najaar van 2001 waren moskeeën vijftig keer doelwit van verschillende vormen van geweld.² Na de moord op Theo van Gogh op 2 november 2004 was opnieuw sprake van een sterke toename van geweld, vooral tegen islamitische scholen en moskeeën. Alleen al tussen 2 november 2004 (de dag dat Van Gogh vermoord werd) en 30 november 2004 registreerde de Monitor Racisme en Extremisme 174 incidenten waarbij in 106 gevallen sprake was van islamofob geweld dat in 47 gevallen gericht was tegen een moskee.³

In **2015 en 2016** zien we een nieuw piek in (gewelddadige) discriminatoire voorvallen bij moskeeën als reactie op een reeks internationale aanslagen uit naam van de islam en als Copycat gedrag; aandacht in de media voor anti-islamacties in Europa of elders die een andere daad uitlokte. De afgelopen jaren varieert het aantal ons bekende voorvallen tussen de 13 en 30, waarbij dreigbrieven aan meerdere moskeeën als één case worden beschouwd. De informatie halen we uit (lokale) media, officiële meldingen registrerende instanties (politie) en informatie van (koepels van) moskeeën en andere islamitische instituties.

2) Aard en doelwit

In de praktijk gaat het vaak om doelwitten die herkenbaar zijn als moskee, dus met minaretten en koepels. Ook vinden voorvallen regelmatig plaats bij moskeeën in aanbouw.

¹ Zie daarvoor onder meer: Butter, E., R. van Oordt & I. van de Valk (2021); Monitor Moslimdiscriminatie, vierde rapportage, Amsterdam, pp.29-37 en diverse publicaties op het weblog Republiek Allochtonië.

² Valk, I. van der (2012), Islamofobie en Discriminatie, pp. 75-85; Valk, I. van der (2015), Monitor Moslimdiscriminatie, pp. 68-87.

³ Witte, R. (2010), Al eeuwen een gastvrij volk; racistisch geweld en overheidsreacties in Nederland 1950-2009, p. 141.

Acties variëren van bekladding, brandstichting, molotovcocktails, ingooien van ruiten, bezetting, anti-islamacties op bouwterreinen, aanstootgevende barbecues en filmvoorstellingen voor de moskee, spandoeken met anti-islam teksten, varkenskoppen of poten voor de deur, met bloed besmeurde poppen, dreigbrieven en -mails en intimidatie, discriminatie en bedreiging van imams en/of bestuursleden

3) Daders en motieven

Wanneer niet georganiseerd en opgeëist gaat het volgens de politie vaak om ‘verwarde personen’. Zeker daar waar het duidelijk bewuste acties betref, roept dat bij bestuurders van moskeeën reacties op in de lijn van: ‘als een moslim betrokken is bij een gewelddadig voorval is het een terrorist, niet-moslims zijn op een of andere manier altijd verward’.

In de afgelopen jaren (vooral sinds 2015) wordt veel van de hatecrime tegen moskeeën uitgevoerd of opgeëist door de kleine harde kernen van Pegida Nederland en andere radicaal- en extreemrechtse formaties in Nederland, waaronder Rechts in Verzet en Identitair Verzet. Zij kiezen bewust en gericht voor maximale media-exposure. Opvallend daarbij is dat door Pegida en andere extreemrechtse splinters zelden of nooit verwezen wordt naar (individuele) moslims maar altijd naar de islam (als religie). Dat is niet zomaar. Hoe schokkend, kwetsend en beledigend ook, als er niets gezegd wordt over de aanhangers van de islam (moslims), maar alleen over de islam zelf is dat volgens het Openbaar Ministerie (OM) geen groepsbelediging of discriminatie en dus niet strafbaar⁴ Tekenend is verder dat doelen die worden uitgekozen meestal al onder het kritische vergrootglas van politiek en samenleving liggen. Er wordt daarbij ingespeeld op de sterk gepolitiseerde en versimplificeerde discussie over zaken als salafisme, opruiend prekende imams, buitenlandse financiering van moskeeën en ‘de lange arm van Ankara’. Hiermee proberen ze de aandacht af te leiden van hun ideologische drijfveren en achtergronden, die inmiddels vooral sterk islamofob en xenofob zijn, maar hun oorsprong meer dan eens vinden in het antisemitisme.

Vaak refereren ze aan het breder levende idee over de onmacht en het gebrek aan daadkracht bij de politiek. ‘De tijd van toekijken is afgelopen en hopen op doortastende daden van onze politici is voorbij...Wij stappen in waar de overheid faalt’, of ‘Dit is nog maar het begin, we beginnen klein, wij trappen af, u hoort nog vaker van ons en wij gaan hier een verzetsvoorbeeld voor Nederland neerzetten’, zijn veelgebruikte teksten bij hun acties tegen (de bouw van) moskeeën.. Ook wanneer er openlijk gedreigd wordt met dit soort heftigere en meeromvattende herhaling van de acties, blijft het OM bij het standpunt dat er geen sprake is van strafbare feiten. De doelen die deze extreemrechtse organisaties nastreven staan haaks op onze grondwet en beperken de rechten van bijna een miljoen Nederlanders, waaronder geloofsvrijheid en het recht om instituties op te zetten om het geloof te belijden. Ondanks hun geringe actieve aanhang, dragen ze met deze strategie bij aan het voeden van anti-islam en xenofob sentiment in de Nederlandse samenleving.

4) Melden en de publiciteit zoeken of juist niet? Wat is er zichtbaar?

Bij afwegingen om hatecrime al dan niet te melden of aan te geven spelen bij veel plaatselijke moskeebestuurders angst voor represailles, groeiende gevoelens van onveiligheid onder de bezoekers, slechte ervaringen met de politie of andere betrokken instanties en het idee dat er toch niets mee gebeurt of dat het inmiddels ‘gewoon’ wordt gevonden een belangrijke rol.

⁴ <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/nieuws/om-kruizen-kerk-en-varkensbloed-op-moskeebouwplaats-niet-strafbaar>

Wat we te horen en te zien krijgen is dus zonder twijfel slechts een beperkt deel van het verhaal; 'het topje van de ijsberg'. Dat jaarlijks gemiddeld maar een kwart van de aangiftes door het OM in behandeling wordt genomen, helpt daarbij niet. Het moet ook gezegd dat bij een ander deel van de bestuurders de meldings- en aangiftebereidheid - al dan niet ingegeven door een uniforme beleidslijn van koepelorganisaties of door materiële afwegingen (waaronder verzekeringsclaims) - aanzienlijk hoger ligt. Over het algemeen zijn zij teleurgesteld over de bagatelliserende en depolitiserende reactie van politie en overheden.

Afhankelijk van eerdere ervaringen zoeken moskeeën (pro)actief naar aandacht van de media. Van een afstand bekeken spelen daarbij verschillende afwegingen een rol. Aan de ene kant kan je beweren dat media-aandacht precies is wat de daders willen en dat je zeker de kleine, harde kern van georganiseerd extreemrechts daarmee in de kaart speelt. Anderzijds is aandacht voor het onderwerp nodig om het blijvend en met prioriteit op de politieke agenda te krijgen. Soms wordt in overleg met de politie in verband met het onderzoek besloten om af te zien van media-aandacht of om daar juist gebruik van te maken.

5) Politieke en maatschappelijke reacties en beleid

Belangrijk probleem blijft dat dit soort acties doorgaans zowel politiek als maatschappelijk worden beoordeeld als incidenten en niet gezien worden als onderdeel van een breder fenomeen dat vraagt om concreet beleid. Naast het gebrek aan strafrechtelijke veroordelingen is er tegen deze trend weinig weerwoord van bijvoorbeeld bestuurders en politici. In de praktijk is - naast het verbieden van aangekondigde acties om te verwachten openbare orde problemen - slechts mondjesmaat sprake van consequente, unanieme en onvoorwaardelijke veroordelingen van discriminatoire, beledigende, intolerante en gewelddadige handelingen en uitingen tegen moslims of islamitische instituties, die integraal onderdeel zijn van de Nederlandse samenleving. Degenen die dat wel doen, hebben doorgaans zelf een islamitische achtergrond.

De politieke ambities op dit vlak zijn niet alleen beperkt, maar vaak ook voorwaardelijk. Ze worden doorgaans in één adem genoemd met de aanpak van - al dan niet veronderstelde - problemen binnen 'de moslimgemeenschap'. Teken aan de wand: sinds 9/11 is er in Den Haag honderden keren gesproken over moskeeën, waarbij het bijna altijd ging over de moskee als potentiële bron van dreiging en radicalisering, zelden of nooit over de moskee als doelwit van geweld. Daarmee wordt het signaal afgegeven dat moslims primair worden gezien als veiligheidsprobleem; hun eigen veiligheid is secundair. In de optiek van veel slachtoffers en hun vertegenwoordigers - waaronder islamitische koepelorganisaties - gaat het om een georganiseerde, vaak door extreemrechts geclaimde trend, waarvan de impact op (het veiligheidsgevoel van) de gemeenschap groot is. Een trend die vraagt om meer bescherming, prioritering van aangiftes en het vinden, vervolgen en (zwaarder) bestraffen van daders, om zowel richting de moslimgemeenschap als de samenleving als geheel af te geven dat het niet wordt getolereerd. Aanstelling van een coördinator die moslim-gerelateerde hatecrime onderzoekt - zoals ook bij antisemitisme - zou daarbij helpen. Dit rondtafelgesprek kan ik mijn optiek een opmaat zijn om daar meer werk van te gaan maken.

**Roemer van Oordt is politicoloog, redacteur van Republiek Allochtonië en polderislam.nl
en onderzoeker bij de Monitor Moslimdiscriminatie**